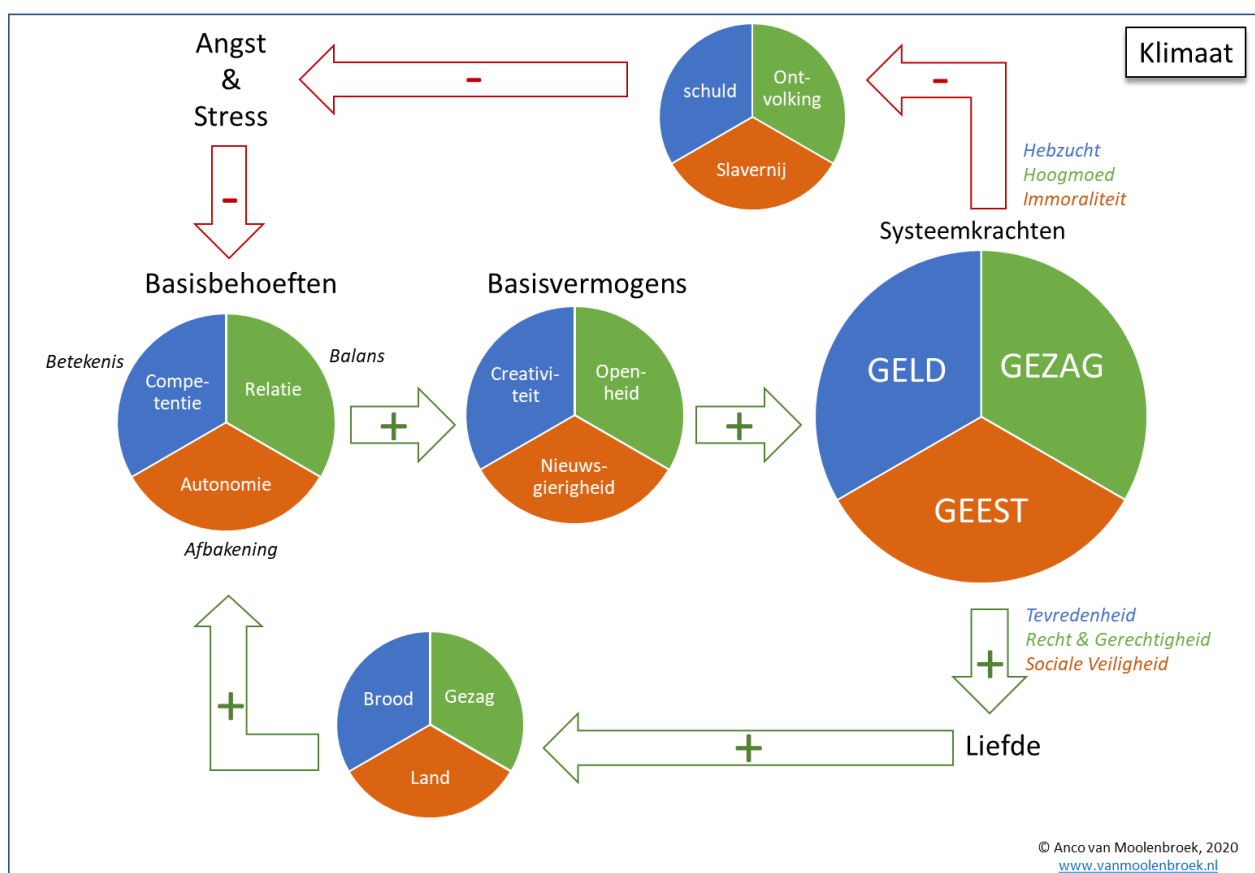

Gezag, Geest & Geld

Dr. Anco van Moolenbroek, augustus 2020

Ecosystemen fascineren mij als bioloog. Je ziet ze met je ogen dicht. Ecosystemen worden gevormd door de wisselwerking tussen organismen onderling en met hun abiotische omgeving in een afgebakend gebied. Ook de aarde is een systeem. In een systeem zijn altijd drie principes aanwezig: balans, afbakening & bijdrage. In een gezond systeem is er een gerechtvaardigde balans van geven en ontvangen. Iedereen heeft ook recht op een eigen plaats in het systeem (afbakening). En tenslotte levert ieder een betekenisvolle bijdrage.

Wat is er gaande in onze wereld in deze dagen? Ik doe een poging om de wereld met een systemische bril te bekijken. Dit essay is ook een vervolg op eerdere artikelen: (1) Angst, Autonomie & All you need, en (2) Vijf stappen naar volledige overheersing van een samenleving, en (3) *Homo sorosensus*. In dit deel beschouw ik de drie systeemprincipes zoals we die in de wereld kunnen waarnemen. Elk mens is onderdeel van het (eco)systeem Aarde. Daarom begin ik bij de drie basisbehoeften van de mens. Samen met drie complementaire menselijke basisvermogens geven ze zicht op het gedrag van individuen. Zij behoren tot het interne systeem van een mens. Vervolgens zoom ik uit van het individuele organisatieniveau naar populatieniveau. Daarbij verwoord ik de systeemprincipes als drie basiskrachten in de wereld: Gezag, Geest & Geld. Het zal blijken dat deze drie krachten een moreel appèl op de mens doen. Tenslotte, in een systeem zijn actoren en is er een omgeving. In het ecosysteem Aarde is het Klimaat onze omgeving. Onderstaande figuur is een schematische voorstelling van de werking van het systeem.

Menselijke basisbehoeften en -vermogens

Een mens is uitstekend toegerust om te functioneren in een systeem. De drie systeemprincipes vinden we terug in de vorm van de drie psychologische basisbehoeften van de mens: Relatie, Autonomie & Competentie. Deze behoeften vormen de basis van de Self Determination Theory van Ryan & Deci.

- **Relatie:** de behoefte om verbonden te zijn met 'de ander'. (*Balans*)
- **Autonomie:** de behoefte om eigen keuzes te kunnen maken – en daar ook verantwoordelijk voor te zijn. (*Afbakening*)
- **Competentie:** de behoefte om het zélf te kunnen. Om van betekenis te kunnen zijn. Om een bijdrage te kunnen leveren. De mate waarin we onafhankelijk kunnen zijn. De mate waarin we zelfvoorzienend zijn. (*Bijdrage*)

Waar deze behoeften worden vervuld, handelen mensen intrinsiek gemotiveerd. Autonomie is het sleutelbegrip en voorwaarde voor met name de behoefte aan relatie. Zie ook artikel (1). Goed beschouwd kun je stellen dat deze basisbehoeften altijd en alleen relevantie hebben als ze in verhouding tot een ander staan.

Een mens heeft niet alleen iets nodig, maar ook te geven. Waar volledig tegemoet wordt gekomen aan de drie basisbehoeften, daar komen ook de menselijke basisvermogens volledig uit de verf: Openheid, Nieuwsgierigheid & Creativiteit. Bij mijn weten zijn deze vermogens nog niet eerder op deze wijze verbonden aan de menselijke behoeften. De vraag 'wat heb je nodig?' heeft een equivalent in de vraag 'wat kun je geven?'.

- **Openheid** wil zeggen dat we 'de ander' zonder angst en oordeel tegemoet treden. Contact kunnen maken. Naar elkaar kunnen luisteren. Elkaar kunnen steunen.
- **Nieuwsgierigheid** helpt ons om de wereld om ons heen te ontdekken.
- **Creativiteit** brengt ons oplossingen en inzichten die onze leefwereld vergroten en verbeteren.

Van een open naar een fixed mind

Gedrag ontstaat als gevolg van de interactie met onze omgeving. De ideale omgeving draagt bij aan het vervullen van de basisbehoeften van de mens. Het is ook de voedingsbodem waarin de drie basisvermogens voluit kunnen functioneren. De basisbehoeften en de basisvermogens vormen in een systeem op deze wijze ook een balans van ontvangen en geven.

Wie zijn vermogens voluit kan gebruiken, heeft een open mind. Een ideale omgeving is de plaats waar men vrij is van vrees en stress. Het zal echter duidelijk zijn dat deze ideale omgeving veelal een utopie is. In elk ecosysteem is het 'eten of gegeten worden'. Een fixed mind is dan nodig om te overleven. Ieder mens heeft daarvoor in zijn jeugd een vaste mindset ontwikkeld. *Angst & stress* maken dat we niet meer open kunnen staan voor elkaar en dat we niet meer helder kunnen nadenken.

Drie systeemkrachten

Hoe kunnen we de systeemprincipes in een samenleving terugzien? Of bij de wereldbevolking als geheel? Het is echter wat vreemd om te spreken over de autonomie van de wereldbevolking. Daarvoor zijn er teveel variabelen die invloed uitoefenen. Ook is de vraag tegenover wat of wie is de mensheid autonoom. Daarom spreek ik over drie krachten als afgeleiden van de eerder genoemde systeemprincipes, te weten Gezag, Geest & Geld. Deze krachten ontstaan in bovenstaand model als het gevolg van het gebruik van de menselijke basisvermogens.

- **Gezag** gaat over de verhouding tussen mensen. Wie heeft het voor het zeggen? Wie voert er regie? Gezag gaat over de hiërarchie in het systeem. Gezag wordt gedragen. Daar moet men waardig voor zijn. Recht doen en Gerechtigheid oefenen is de opdracht van een gezagsdrager.
- **Geest**: gedachten zijn tolvrij en vrijheid van meningsuiting is een groot goed. Bovenal is het een basisvoorwaarde voor sociale veiligheid.
- **Geld** is onmiskenbaar een macht in de wereld. Loon naar werken zou uitgangspunt moeten zijn. Tevredenheid in de economie van het genoeg.

Moreel appèl

Elk van deze krachten kan worden aangewend op een wijze die andere mensen recht of onrecht doet.

In de Bijbel wordt verslag gedaan van de verzoeking van Jezus door de satan (Mattheüs 4:1-11). In dit verhaal gaat het over de strijd tussen goed en kwaad. De drie verzoeken betreffen de drie systeemkrachten waarover we in dit essay spreken, teruggebracht tot de essentie. Levensonderhoud, gezag dragen, en een veilige plek om te wonen. Om het makkelijker te onthouden: **Brood, Boer, Boerderij**. Het venijn zit 'm in de staart van de verzoeking. De veilige plek wordt alleen verkregen na de erkenning van de satan als heer. Dat zou echter niet anders zijn dan de slavernij zoals ik dit in de bovenroute van het model plaats. Die route wordt ingeslagen als een mens hebzuchtig, immoreel, en zelfverheffend is. Jakobus, een leerling van Jezus, heeft het over de begeerte van het vlees, de begeerte van de ogen, en de grootsheid van het leven.

Wat gebeurt er als hebzucht, hoogmoed en immoraliteit hoogtij vieren?

- **Gezag** onttaardt dan in macht en machtsmisbruik. Machthebbers zien anderen dan als gebruiksvoorwerp, in plaats van gesprekspartner. Men beschikt er naar believen over. Zie ook artikel (2). Wie zich verheven voelt boven de ander, is hoogmoedig. Wie geen recht en gerechtigheid doet, gunt de ander geen plaats. De geschiedenis leert dat er overwonnen volken worden verplaatst en vermengd, in ballingschap werden gedreven, uitgemoord. Dat men van huis en haard moet vluchten om zich het vege lijf te redden. Ik noem dat **ontvolking**.
- Autonomie bevordert nieuwsgierigheid en dat leidt tot nieuwe inzichten. Waar de menselijke **geest** wordt ingeperkt door manipulatie, (in)tolerantie, dominantie en intimidatie, daar begint de **slavernij**. De rol van het geweten is dan uitgespeeld. Immoraliteit – of ook a-moraliteit – is dan aan de orde.
- Geld kan leiden tot **geldzucht**. Men streeft naar andermans bezit. Dat leidt onherroepelijk tot **schuld** aan de andere zijde. Schuld die moet worden ingelost door grond, grondstoffen, en arbeid.

Schuld, Slavernij & Ontvolking zorgen weer voor *Angst & Stress*, waardoor menselijke basisbehoeften niet worden vervuld. *Gezag, Geest & Geld* doen dus een moreel appèl op ieder mens. Het zal duidelijk zijn dat wanneer deze drie systeemkrachten door verkeerde handen worden bestuurd, de wereld afstevent op de ondergang.

Klimaat

In de Biologie maken we in een ecosysteem onderscheid tussen biotische en abiotische factoren. In het ecosysteem Aarde is de temperatuur dus een abiotische factor die van invloed is op onze leefomgeving. Niet voor niets woedt er ook een klimaatstrijd over de bijdrage van de mens aan de opwarming van de aarde. Om de menselijke soort te laten overleven, zal het aantal mensen op aarde drastisch teruggebracht moeten worden. Althans, zo vinden sommigen. Het is immers eten of gegeten worden. Overbevolking wordt mondiaal gezien als het grootste probleem. Het zijn echter niet de hoeveelheid mensen die een probleem vormen, maar de verdeling van de grondstoffen die ze verbruiken. Het streven naar welvaart is niet het probleem. Wel het niet willen delen. Waarmee ik uiteraard op geen enkele wijze beweer dat zorg voor onze leefomgeving niet noodzakelijk is! Integendeel.

Tot besluit

We zien in deze dagen dat de autonomie van de mens wordt ingeperkt, dat mensen wereldwijd monddood worden gemaakt, en dat we gedwongen worden om afstand tot elkaar te bewaren. Schulden worden vergroot. Niet zelf nadenken, niet te dicht bij elkaar, en niet te veel vrije ruimte. Gedragsbeïnvloeding kan daarom alleen via deze dingen gaan. Deze maatregelen hebben dan ook onmiddellijk het effect van een fixed mind. Zowel UN als WHO maken duidelijk te streven naar een nieuw normaal van wereldwijde solidariteit en gedeelde verantwoordelijkheid. Zie ook artikel (3). De echo daarvan klinkt uit de monden van politieke leiders in de hele wereld.

Gates en zijn vrouw hebben de systeembenadering in elk geval goed begrepen. Zij zien klimaatproblemen als het gevolg van overbevolking. Het is hun voorspelling dat als de mensheid niets aan het klimaatprobleem doet, er een volgende pandemie op de loer ligt. Ook zien zij dat mensen minder kinderen krijgen als de gezondheid verbetert. En de beste en effectiefste manier om de gezondheid te verbeteren, is vaccineren. Daarom investeren zij in global health care en al vanaf 2010 in vaccins. Hun andere focusgebieden zijn de landbouw, gezinsvorming (c.q. voorkomen van) en onderwijs.

In dit artikel beoog ik inzicht te geven in het systeem waarin we als mensen leven. Daarmee heb ik nog geen antwoord gegeven op de vraag er gaande is. Het bovenstaande model biedt genoeg aanknopingspunten om de juiste vragen te stellen en de juiste sporen te volgen. Welke maatregelen worden genomen en welke effecten hebben ze? In welke cirkel passen ze? Een bekend mechanisme is 'follow the money'. Twee andere mechanismen horen dus te zijn: 'follow the mind' en 'follow the mighty'. Hebben zij of heeft hij/zij het beste met de wereldbevolking voor? Want dat is uiteindelijk de vraag. Wat is het morele kompas? Ik denk graag het goede van iemand, maar goedgelovig is in deze wereld niet op zijn plaats. Daarvoor is er teveel kwaad in de wereld. Het gezegde 'overwin het kwade door het goede' is hier meer dan op zijn plaats. Het tegendeel van liefde is geen haat, maar onverschilligheid (Elie Wiesel).

Omwille van Boer, Boerderij & Brood.